

Ston — historijski gradić

Jerko Pecotić, Ston

Na južnom dijelu Jadrana gdje se poluotok Pelješac tek drži sa kopnom, nalazi se stari gradić Ston. Ovaj gradić ima dugu i burnu historiju. Udaljen je od Dubrovnika samo dvadesetak morskih milja.

Ston je u januaru 1962. godine jako stradao od potresa, te su bile oštećene stambene zgrade, kao i razne poslovne i društvene prostorije i građevine. Upravo sada je u završnoj fazi šest stambenih zgrada. Na mjestu gdje je prije potresa bila zgrada NO općine u čijem se prizemlju nalazila ugostiteljska radnja sada je sagrađena nova zgrada u kojoj će biti smješten veliki i moderno opremljeni restoran.

Baš na mjestu gdje se Pelješac spaja sa kopnom u pomorstvu zvanom »Stonska prevlaka« smješten je Ston Veliki. Već godinama se misli prokopati Stonsku prevlaku, tj. spojiti more Velostonskog kanala sa Malostonskim kanalom. Kad bi se ovaj veliki projekt ostvario Ston i njegova okolica dobili bi veliku važnost.

Čitav Ston sa svojim znamenitostima sačinjava historijski spomenik, sav je opasan zidinama i raznim kulama i utvrdama. U dubrovačkim dokumentima se kaže da su stonske zidine stare oko 500 godina a dugačke su oko 3.500 metara. Čuvene stonske zidine koje okružuju Veliki Ston i Mali Ston jedinstvena su urbanistička cjelina, privlačna za radoznanog turistu a pogotovo za historičare i arheologe, što sve skupa dočarava potpunu sliku ovog mirnog gradića.

Stonjani su poznati po raznim zanimanjima, među ostalim ima mnogo iskusnih ribara i odgajivača školjaka. Na svojim gojilištima gaje odlične kanjenice (ostrige) i ostale morske školjkaše. Također su poznate stare solane, koje daju jednu od najboljih kvaliteta morske jestive soli.

Ostaci starih spomenika u samom Stonu sada se popravljaju i restauriraju a u neposrednoj okolini, tj. u Stonskom polju na malom brežuljku zvanom Gorica posljednjih dana također su pronađena još dva značajna dosada nepoznata arheološka objekta. Za ove objekte historičari pokazuju velik interes, te se vrše pripremni radovi za studiozniju arheološku obradu ovog terena.

Nakon jedne operacije rasčišćavanja ispostavilo se da su pretpostavke o mogućnosti nalaza bile opravdane, pronašao se objekat dosada potpuno nepoznat te se nastavilo sa daljnjim otkopavanjem.

Na dubini od četiri metra pod zemljom pronašlo se je na rastojanju od stotinjak metara ostatak dviju građevina, čiji su elementi nedvosmisleno upućivali na zaključak da se radi o starim zatrpanim crkvama. Prema raspoloživim arhivskim materijalima, jedna je nosila ime sv. Mandaline a druga sv. Petra.

Potpunim otkopavanjem naslaga zemlje, konzervatori su mogli makar približno odrediti kom historijskom periodu pripadaju ostaci tih ruševina koji pružaju veliku građu za daljnje proučavanje historije ovog starog grada. Već prvi zaključci, makar još nepotpuni pružili su vrlo vrijedne podatke.

Na ulazu u predvorje nekadašnje crkve sv. Petra, dugačke 32 metra, pažnju su privukla kamena vrata sa pragovima visokim 75 cm. i očuvanim elementima pleterne ornamentike koja datira iz doba preomanike. Ako se može vjerovati detaljima, crkva potiče iz IX stoljeća. Nije međutim isključena mogućnost, da su ostaci još i stariji. Dva sloja otkrivenih fresaka iz starokršćanske epohe predstavljaju veliku historijsku vrijednost.

U ruševinama crkve sv. Mandaline sasvim dobro se naziru ostaci trobrodne crkve sa vrlo dobro očuvanim građevinskim elementima, a za koje se prostorije, bar prema tvrdnjama dubrovačkih urbanista i historičara do sada nije znalo ni u domaćoj ni u stranoj literaturi. Dragocjene podatke pružit će u toku predstojećih otkopavanja i stručne obrade i odlično sačuvani primjerci starokršćanskih freski koje datiraju iz V ili VI stoljeća. Veliku draž za stručnjake predstavljat će ekspertiza kojoj će biti podvrgnut odlično sačuvani kameni sarkofag pronađen u predvorju iskopine. Na teškoj kamenoj grobnici nema nikakvog natpisa, pa će identifikiranje biti otežano. U sarkofagu se pored ostataka kostiju nalazi i hrpa kamenja, pa se pouzdano može pretpostavljati, da je kovčeg nekada bio otvaran.

I ako se o izvjesnim djelovima iskopina može govoriti sa neospornom tačnošću, kažu Dubrovački konzervatori, sada tek predstoji glavni dio posla, studiozna obrada ostataka koje se iskopalo u Stonskom polju. Dokazi do kojih će se vjerovatno doći proučavajući dokumente kojima se raspolože, predstavljat će nov podstrek za temeljitije historijsko istraživanje ovog kraja, koji je do danas još nedovoljno stručno obrađen i nedovoljno poznat.

Ostaci crkve sv. Mandaline nakon otkopavanja

Pjesma Mostaru

Dvije čaše krvi

Tebe sam zavoljela
zbog ovog grada

I zbog zeleno-žute tigrice,
što hući ispod četiri siva neba

Tebi sam darovala svoje prste
zbog ovih brda,
što kao dojke strše u plavo

I onog ocvijetalog mostarskog proljeća,
što buja kao rijeka.

Tebe sam satekla u svaku čeliju SEBE
zbog prelazne ljubavi kojom ovaj grad diše

I crvenkasto-plavog svoda,
što u zoru sviće.

Zbog ovog grada,
što je kao bjeli labud
zalutao među brda,
presjekla sam svoje vene
da bi u dvije čaše krvi imala SEBE :

— Jednu za voljeni grad

— Drugu za Tebe.

Marica KURELIĆ, Mostar